

Infodèmia: Com ha afectat l'epidèmia de desinformació a la resposta davant de la COVID-19?

Sèrie | COVID-19 i estratègia de resposta

ISGlobal Institut de
Salut Global
Barcelona

Autors: Carlos Chaccour (ISGlobal) i Rafael Vilasanjuan (ISGlobal)*

[Aquest document forma part d'una sèrie de documents per al debat que aborden preguntes fonamentals sobre la COVID-19 i les estratègies de resposta. Els treballs han estat elaborats sobre la base de la millor informació científica disponible i poden ser actualitzats a mesura que aquesta evolucioni.]

22 de setembre de 2020

Foto: Mònica Moreno /
Ajuntament de Barcelona

La **desinformació** ha exercit un paper rellevant en la pandèmia de la COVID-19. Una societat que anhela desesperadament dades fiables i una indústria de la publicació científica que encara arrossega molts aspectes de l'era Gutenberg han contribuït a una pandèmia paral·lela, una “**infodèmia**”. Segons la Fundeu, el terme «infodèmia» s'empra per referir-se a la sobreabundància d'informació (alguna de rigorosa i d'altra de falsa) sobre un tema. L'Organització Mundial de la Salut (OMS) ha utilitzat aquest terme durant molt de temps per referir-se a l'excés d'informació sobre un tema, constituïda en gran mesura per notícies falses o enganyoses, i rumors que fan difícil que les persones trobin recursos fidedignes i una guia de confiança quan els cal.

La infodèmia ha suposat un llast en el debat sobre la COVID-19. Entre els exemples en el front terapèutic¹ s'inclou-

uen l'**auge i la caiguda del tractament basat en la hidroxicloroquina**, la difusió de l'ús de **lleixiu diluït com a tractament –ambdós potenciats en gran mesura per l'adhesió personal del president dels EE.UU.–** i la inclusió de la **ivermectina** en les directrius terapèutiques nacionals de Perú i Bolívia en base a experiments *in vitro* i informació fraudulenta².

Però hi ha d'altres àrees crítiques en les quals la informació falsa o tergiversada ha tingut un paper al llarg d'aquesta pandèmia, inclòs **el debat sobre la protecció de la població infantil** durant el confinament, l'**ús de mascaretes** o el nivell i la duració reals de la **immunitat al virus**. Tot això ve de la precipitació en la publicació científica, que en algunes ocasions va situar els interessos partidistes per sobre de les proves contrastades, i d'un excés general d'opinions quan es

* Carlos Chaccour és Assistant Research Professor i Director Científic del projecte BOHEMIA a ISGlobal, i Rafael Vilasanjuan és Director d'Anàlisi i Desenvolupament Global d'ISGlobal. Els autors expressen el seu agraïment a Adelaida Sarukhan, Joe Brew i Gonzalo Fanjul per la seva col·laboració en la creació d'aquest informe.

¹ Saitz R, Schwitzer G. *Communicating Science in the Time of a Pandemic*. *JAMA*. 2020; 324(5):443-444.

² Chaccour C. *Ivermectina y COVID-19: cómo una base de datos dudosa dio forma a la respuesta de varios países latinoamericanos a la pandemia*. ISGlobal. 29 de maig de 2020.

disposa de poques dades o la informació és deliberadament enganyosa. L'epidèmia de desinformació implica riscos pel que fa a la resposta a la COVID-19, però

també ofereix l'oportunitat de consolidar millors pràctiques per al futur ●

1. La precipitació d'una pandèmia

“Moguts pel sentiment d'urgència, els periodistes i el seu públic s'han precipitat a compartir noves troballes o hipòtesis, independentment de la qualitat de les dades en les quals es basaven.”

1.1. La pressió sobre les revistes

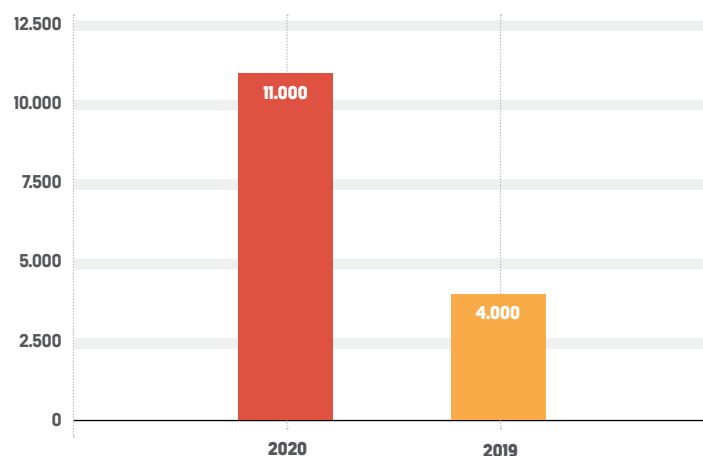
La comunitat científica es va llançar a dur a terme la investigació, orientada a salvar vides, sobre el nou coronavirus, i ho va fer a **una velocitat sense precedents**: la primera seqüència del genoma del virus es va fer pública només 11 dies³ després de la notificació oficial dels primers casos a l'OMS. La ràpida obtenció de coneixement sobre el virus (SARS-CoV-2) i la malaltia (COVID-19) aviat van sobrepassar la capacitat de la indústria editorial per avaluar els articles i difondre'ls.

Destacades revistes com ara **JAMA**⁴ van veure com la **recepció d'articles va**

augmentar gairebé un 300% (11.000 articles presentats en sis mesos) (veure *Figura 1*). Durant els primers mesos de la pandèmia, es van publicar una mitjana de 367 articles a la setmana relacionats amb la COVID-19, i de mitjana van transcórrer només sis dies entre la presentació i l'acceptació⁵. Tanmateix, combinar un volum tan enorme amb una qualitat elevada i una publicació ràpida no és una tasca fàcil. Va sorgir la necessitat, paradoxal i urgent, de reduir el ritme i salvaguardar la qualitat a costa de la velocitat⁶. La confiança pública en la ciència estava en risc⁷.

Figura 1. Nombre d'articles enviats a la revista JAMA durant la pandèmia.

1 de gener – 1 de juny

³ Zhang YZ, Holmes EC. *A Genomic Perspective on the Origin and Emergence of SARS-CoV-2*. *Cell*. 2020; 181(2):223-227.

⁴ Bauchner H, Fontanarosa PB, Golub RM. *Editorial Evaluation and Peer Review During a Pandemic: How Journals Maintain Standards*. *JAMA*. 2020; 324(5):453-454.

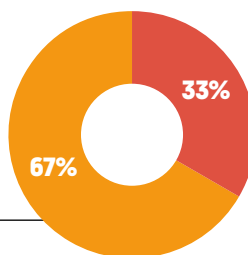
⁵ Palayew A, Norgaard O, Safreed-Harmon K, Andersen TH, Rasmussen LN & Lazarus JV. *Pandemic publishing poses a new COVID-19 challenge*. *Nature Human Behaviour*. 2020; 4:666-669.

⁶ *Publishing in the time of COVID-19*. Editorial. *The Lancet Global Health*. Volume 8. Juliol de 2020.

⁷ Bauchner H, Fontanarosa PB, Golub RM. *Editorial Evaluation and Peer Review During a Pandemic: How Journals Maintain Standards*. *JAMA*. 2020;324(5):453-454.

Articles científics sobre la COVID-19.

Opinió
[Viewpoints, A Piece
of My Mind]
i revisions

Investigació original
[articles complets,
articles curts i cartes
d'investigació]

Font: Bauchner H, Fontanarosa PB, Golub RM. *Editorial Evaluation and Peer Review During a Pandemic: How Journals Maintain Standards.* *JAMA.* 2020;324(5):453–454.

1.2. La pressió sobre la comunitat científica

Amb les revistes aclaparades, i la genuïna intenció de compartir amb rapidesa el coneixement útil, **la comunitat científica es va abocar en els pre-prints** (repositoris en línia que publiquen manuscrits sense revisió per parts). Així se n'accelera la difusió, però no se'n garanteix la qualitat. Els *pre-prints* exigeixen un esforç addicional per part de la comunitat acadèmica per **distingir els experiments i les interpretacions rigoroses d'aquelles que no ho són tant**. Molts científics es van veure atrets pels fons emergents destinat a la investigació de la COVID-19⁸.

A més, la pandèmia també ha augmentat la ja existent inestabilitat laboral i la situació precària en l'àmbit acadèmic⁹ així com el nombre de persones a les quals aquestes circumstàncies afecten en gran manera, com ara les **dones investigadores**¹⁰.

En definitiva, no seria just eximir de responsabilitats en el dibuix de la infodèmia a les mateixes **institucions científiques**, engranatges d'un sistema de generació de coneixement en el qual la **cooperació** resulta més necessària que mai i que, tot així, no és capaç d'oblidar que es troba construït al voltant de la **competitivitat**. En conseqüència, en la comunicació promoguda des de les institucions cridades a generar respostes no sempre han primat el valor afegit i el bé comú davant l'ambició de conquerir posicions més centrals en front a la resta d'actors.

1.3. La pressió sobre la societat en general

La societat en general, amb tota la raó, **s'ha fet moltes preguntes** i exigeix respostes per part dels científics i dels actors polítics. El problema rau en el fet que, moguts pel sentiment d'urgència, els periodistes i el seu públic s'han precipitat a compartir noves troballes o hipòtesis, independentment de la qualitat de les dades en les quals es basaven. Aquesta desinformació pot provocar ràpidament **ansietat i confusió en les persones que reben la informació**.

A més, tal com fan algunes publicacions, la gent pot **barrejar la política i la ciència**, i acceptar o rebutjar fàrmacs i mesures de salut pública en funció de la seva situació en l'esfera política. Sovint, l'activisme se situa per davant de les dades contrastades. Pot observar-se un clar exemple d'això en l'ús de mascaretes als EUA¹¹: moltes persones de tendència republicana les veuen com un atac a la llibertat individual, malgrat tot el coneixement en l'àrea de salut pública que recolza la seva eficàcia per limitar la disseminació del virus ●

⁸ Pai, M. Covidization of research: what are the risks? *Nature Medicine.* 2020; 26, 1159.

⁹ Afonso A. *How Academia Resembles a Drug Gang.* The London School of Economics and Political Science Blog. 2013.

¹⁰ Gewin V. *The Career Cost of Covid-19 to Female Researchers, and How Science Should Respond.* *Nature.* 2020.

¹¹ Aratani L. *How did face masks become a political issue in America?* *The Guardian.* 21 de juny de 2020.

2. Les conseqüències de la precipitació

“Les presses per generar resultats han provocat que alguns estudis defectuosos i fins i tot fraudulents hagin aconseguit situar-se en revistes molt prestigioses.”

Les presses per generar resultats han provocat que alguns estudis defectuosos i fins i tot fraudulents hagin aconseguit situar-se en revistes molt prestigioses, cosa que ha tingut conseqüències immediates¹². Al maig de 2020, es va publicar a *The Lancet* un gran estudi observacional que demostrava que la hidroxicloroquina no aportava beneficis (i fins i tot perjudicava) als pacients de COVID-19. Al cap de 48 hores, l'assaig clínic Solidarity, finançat per l'OMS, ja havia interromput el seu estudi amb hidroxicloroquina. A més, entitats finançadores i científics de tot el món van prendre decisions basades en l'article. Però les dades utilitzades a l'article mai van ser publicades pel seu propietari, una empresa ara inexistent anomenada *Surgisphere*¹³. Un article anterior que utilitzava el mateix conjunt de dades, publicat a *The New England Journal of Medicine*, ja havia influenciat la forma en què el personal mèdic prescriu fàrmacs cardiovasculars als pacients de COVID-19. De tots dos articles es van retractar els seus autors, no les revistes.

Aquesta situació ha comportat profundes conseqüències per a la **credibilitat de la ciència**, just en el moment en què més necessària resulta. Ha afectat a decisions de finançament i contribuït a la divisió entre els mateixos científics, però també entre científics i la societat en general, en ocasions sobre la base de diferències polítiques o d'opinió més que sobre punts de vista científics.

Res de tot això és nou. Continuament tenen lloc retractacions, invencions de dades i recerques molt controvertides. Un article amb greus errors on es vinculava la vacuna SPR amb l'autisme, publicat a *The Lancet* l'any 1998, va contribuir en gran mesura al moviment anti-vacunes, atès que la revista va trigar 12 anys a retractar completament l'article.

La base de dades de *Surgisphere* també va contribuir en gran mesura a la utilització d'un fàrmac antiparasitari per al tractament i la prevenció de la COVID-19 en el continent americà¹⁴. Com a resultat de la infodemia relacionada amb la ivermectina a l'Amèrica Llatina, milers de persones van rebre injeccions amb una formulació veterinària d'aquest fàrmac¹⁵, es va especular amb els preus i fins i tot es van falsificar medicaments¹⁶ ●

¹² Garcia-Basteiro A. [Sin rigor y transparencia, no hay ciencia: sobre Surgisphere y sus publicaciones científicas en revistas de alto impacto](#). ISGlobal. 3 de juny de 2020.

¹³ Gabler E, Rabin RC. [The Doctor Behind the Disputed Covid Data](#). *The New York Times*. 28 de juliol de 2020.

¹⁴ Chaccour C. [Ivermectina y COVID-19: cómo una base de datos dudosa dio forma a la respuesta de varios países latinoamericanos a la pandemia](#). ISGlobal. 29 de maig de 2020.

¹⁵ Fowks J. [Un grupo evangélico peruano inyecta un medicamento veterinario a miles de personas para la Covid-19](#). *El País*. 19 de juny de 2020.

¹⁶ Rueda A. [¿Es peligroso automedicarse con ivermectina?](#) *Salud con Lupa*. 21 de juliol de 2020.

3. El paper de les xarxes socials i els mitjans de comunicació

“Les empreses de xarxes socials no realitzen cap tipus d’edició dels missatges, ni tampoc han de retre comptes, en oposició als mitjans tradicionals.”

3.1. Una arma de doble tall

La crisi de *Surgisphere* es va gestionar inicialment d’una manera molt acadèmica, incloent l’enviament de cartes als editors i autors, i la publicació d’una resposta uns mesos més tard. Però el sentiment d’urgència en aquesta pandèmia va provocar que **molta gent compartís les seves crítiques a través de les xarxes socials**. Molt probablement, va ser la **pressió generada per la societat i pels mitjans tradicionals** el que va reduir el temps de retractació, de 12 anys per al tristament cèlebre article sobre la vacuna SPR a només 14 dies per l’article de *Surgisphere* a *The Lancet*.

Les xarxes socials són una **arma de doble tall**, durant aquesta pandèmia i en altres crisis. Han resultat extremadament útils per promoure el debat entre la comunitat científica, per compartir amb celeritat les crítiques a les dades o els articles erronis i per difondre ràpidament resultats útils. D’altra banda, també han contribuït a difondre conclusions d’estudis defectuosos, i a propagar informació falsa deliberadament. **Les empreses de xarxes socials no realitzen cap tipus d’edició**

dels missatges, ni tampoc han de retre comptes, en oposició als mitjans tradicionals. Només tenen la capacitat de filtrar, i fins i tot aquesta capacitat és molt baixa en comparació amb l’impacte que exerceixen a propagar notícies enganyoses que no estan recolzades per dades suficients o que directament són mentida. Mitjançant l’ús d’algoritmes que es poden replicar més ràpida i fàcilment que el virus, s’han convertit en una de les fonts fonamentals de la infodèmia.

Malgrat les promeses de Facebook d’utilitzar “marcadors d’avís” quan es detectin notícies falses, l’organització activista Avaaz va analitzar més de 100 exemples de desinformació seleccionats d’Internet¹⁷. Tots ells havien estat classificats com a falsos o enganyosos per part de verificadors de dades de reconegut prestigi i independència. Van detectar que **aquests exemples s’havien compartit més d’1,7 milions de vegades a Facebook sense cap avís, i es va estimar que havien estat vistos 117 milions de vegades** (veure Figura 2). I això és només la punta de l’iceberg de la desinformació.

Figura 2. Anàlisi de més de 100 exemples de desinformació a Facebook.

Informacions -en sis idiomes- sobre el virus que van ser classificades com a falses i enganyoses per part de verificadors de dades de reconegut prestigi i independència.

Compartides
més d’1,7 milions de vegades

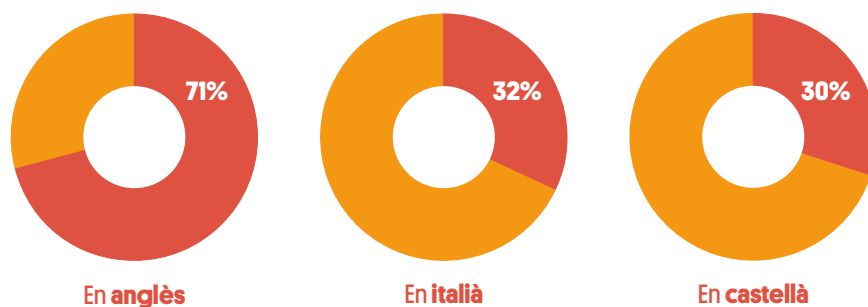

Visualitzades (segons estimacions)
117 milions de vegades

Dies que va trigar la plataforma a reduir la presència d’aquesta informació i publicar marcadors d’avís: fins a 22

¹⁷ How Facebook can Flatten the Curve of the Coronavirus Infodemic. Avaaz. 15 d’abril de 2020.

Avisos publicats per Facebook sobre aquests continguts:

Font: *How Facebook can Flatten the Curve of the Coronavirus Infodemic*. *Avaaz*. 15 d'abril de 2020.

En èpoques d'incertesa, **els textos equívocs són molt més populars que els que difonen informació rigorosa sobre salut pública**. Menjar algues marines o injectar-desinfectant o lleixiu, totes afirmacions mèdiques falses, són percebudes com a possibles solucions pels que volen minimitzar els danys potencials. Les persones tendeixen a obtenir informació de fonts diferents, i no totes les fonts són necessàriament fiables. Les xarxes socials han donat lloc a una revolució en la forma en què les persones es comuniquen. Han facilitat en gran mesura la formació de “**tribus d'opinió**”: grups compenetrats de persones que comparteixen idees, valors i informació selectiva. Aquests nodes de xarxa fan més fàcil establir una opinió de grup, concretar les narratives i identificar enemics. Al mateix temps, **el discurs també es pot radicalitzar més**, atès que la majoria d'aquests grups comparteixen preocupacions i valors similars, i estan disposats a adoptar propostes que en algunes ocasions són moralment inacceptables, perquè el sentiment de pertinença a un grup els resulta més tranquil·litzador. El principal problema és que **es perd la perspectiva comunitària** i l'interès del grup es percep com l'únic interès legítim.

3.2. Notícies falses (*fake news*) amb motivació política

Part de les **notícies falses** que circulen per les xarxes socials sobre la COVID-19 semblen tenir una **motivació política**. Va ser el cas, clarament, de la **teoria de la conspiració** sobre l'origen “artificial” del virus, que procediria d'un experiment biològic fallit. Quan les notícies afirmaven que venia de Wuhan, es tractava, evi-

dentment, d'una forma de desprestigiar la Xina per part dels Estats Units, mentre que quan des de la Xina es va proclamar que el virus procedia de l'estranger va ser per guanyar-se la seva opinió pública en el sentit oposat. Segons un sondeig del *Pew Research Center* fet en el pic de la pandèmia el mes de març¹⁸ **un de cada quatre estatunidencs creia que el virus de la COVID-19 havia estat creat en un laboratori, i gairebé la meitat de la població afirmava no estar-ne segura**.

Ja sigui a Twitter, a Facebook o a WhatsApp, les xarxes creen una comunicació grupal. **Resulta molt fàcil tancar els missatges i romandre fora de perill de qualsevol postura crítica o confrontació procedent de l'exterior** del “cercle”, la qual cosa facilita als grups i interessos polítics conservar la seva narrativa principal i la cohesió. A més, per a la informació enganyosa resulta molt més difícil sortejar els filtres dels mitjans tradicionals, el que fa que les xarxes socials es converteixin en **el mitjà perfecte –i de vegades l'únic– per multiplicar l'impacte dels missatges**.

3.3 Els mitjans de comunicació

Els mitjans de comunicació han dut a terme una tasca essencial en la transmissió de la informació i de les mesures de prevenció i, alhora, han estat un dels actors fonamentals en la infodèmia. De la mateixa manera que bona part de la comunitat científica va aparcar els seus temes d'investigació per centrar-se en l'estudi del SARS-CoV-2, les **fronteres entre les diverses seccions** dels mitjans es van

¹⁸ Schaeffer K. A look at the Americans who believe there is some truth to the conspiracy theory that COVID-19 was planned. Pew Research Center. 24 de juliol de 2020.

tornar més difuses i bona part de la professió periodística, amb independència del seu bagatge o experiència prèvia, es va dedicar a informar sobre la pandèmia. En els moments crítics de la primera onada, fins i tot mitjans i espais esportius van passar a informar sobre la COVID-19.

En paral·lel, l'apressant necessitat de respostes i l'escassetat d'evidència científica va portar a **enaltir la figura de l'expert**, desfermant una autèntica voràgine de mitjans de comunicació a la recerca de veus autoritzades. Tanmateix, es donava la circumstància que trobar experts en un virus l'existència del qual es desconeixia fins al desembre del 2019 era una tasca complicada.

La mateixa dinàmica dels mitjans i l'economia de les seves empreses potencien els **espais de debat, més barats que el periodisme d'investigació**, generant una confluència d'opinions confusa en la qual no sempre queda clara la divisió entre l'opinió política i l'evidència científica, circumstància que acaba alimentant les audiències a costa de generar un major volum de **soroll**.

Fruit d'aquesta necessitat de respostes, durant els sis primers mesos de la pandèmia l'**equip de Comunicació d'ISGlobal** va gestionar més de 600 entrevistes i va comptabilitzar més de 8.000 impactes en mitjans.

Aquesta **cobertura mediàtica sense precedents** es produeix, a més, en temps real i al galop, en una cursa en què es valora el rigor, encara que no tant com la **immediatesa**, i en la qual no acostuma a haver temps ni recursos per preparar anàlisis **en profunditat** ni per **contrastar** les opinions i els fets ●

Quadre 1. La guerra contra les vacunes.

La guerra contra les vacunes és un dels problemes més grans de la pandèmia. Algunes xarxes socials han aprofitat l'intens tràfic associat a les tendències sobre el coronavirus per difondre la seva propaganda. El moviment antivacunes ha començat a mobilitzar-se globalment contra l'eficàcia o la seguretat de les vacunes abans que qualsevol vacuna hagi estat totalment desenvolupada i provada. La seva desinformació **impacta milions de persones**, la qual cosa provoca un augment de la indecisió sobre si vacunar o no, i pot provocar un problema de salut pública en el moment que estigui disponible una vacuna¹⁹. Les xarxes socials com ara Facebook treballen sobre la base d'algoritmes que repliquen i promouen notícies negatives i conspiratives en esdevenir tendència a la xarxa. Les pàgines que inclouen aquests continguts augmenten l'impacte i els seguidors, que poden utilitzar-se posteriorment per a d'altres propòsits, alhora que Facebook es beneficia de l'augment del tràfic i del consegüent increment dels recursos.

¹⁹ Les enquestes publicades fins ara sobre la confiança dels ciutadans en les vacunes suggereixen que aquest és un risc que no ha de ser menyspreat. En el cas d'Espanya, una enquesta feta pública l'agost elevava la xifra d'escèptics al 30%.

4. Conclusions i recomanacions

“La infodèmia relacionada amb la COVID-19 ha perjudicat la confiança pública en la ciència, però també proporciona una oportunitat per revisar els mètodes utilitzats en la comunicació científica.”

La infodèmia relacionada amb la COVID-19 ha perjudicat la confiança pública en la ciència, però també proporciona una oportunitat per revisar els mètodes utilitzats en la comunicació científica, de forma que es pugui augmentar la transparència i potser transformar el model de negoci perquè, en lloc de beneficiar prioritàriament les editorials científiques, beneficiï la mateixa ciència.

Per aconseguir-ho, cal actuar a quatre nivells diferents:

a) La **comunitat científica** ha de revisar la forma en què es relaciona amb el conjunt de la societat. Ara més que mai hi ha una necessitat patent de transparència i d'ús d'un llenguatge accessible a tots. El missatge que el rigor és essencial per a la recerca resulta clau, fins i tot en temps d'urgència. .

b) Les **publicacions científiques** tenen ara l'oportunitat de revisar el seu model de negoci i analitzar la forma en què es configura la producció acadèmica i la recerca en general. Ha arribat el moment de deixar enrere els vicis adquirits durant les èpoques en què les comunicacions escrites eren la norma. La difusió científica s'ha convertit en un negoci molt lucratiu per a empreses privades, i això potser no sigui el millor per a la ciència.

c) En paral·lel, les **xarxes socials han de desintoxicar els seus algoritmes** perquè redueixin la presència de desinformació, els grups de pàgines i els dominis que pertanyen als acceleradors de desinformació, i mantenir el contingut perjudicial allunyat del seu tràfic. **No es tracta de censura;** al contrari, evita que les notícies falses arribin als seus usuaris i membres. Això és alguna cosa que també hauria de fer reflexionar els responsables de les xarxes socials, les autoritats i la comunitat científica. És important omplir el “buit informacional” amb fonts fiables d'informació, com **Google** va començar a fer al principi de la pandèmia, en **permetre únicament informació de confiança en el mecanisme de recerca.**

d) **Tots hem de contribuir a generar i difondre informació de qualitat,** evitant els rumors i xafarderies que només contribueixen a la infodèmia paral·lela ●

Quadre 2. Cinc consells per combatre les *fake news* científiques en temps de coronavirus.

1. No et quedis només amb el titular. És important analitzar els detalls.

2. Localitza la font original. Identifica a quin estudi o investigació es refereix l'article, per fer-li una ullada. Tingues molta cura amb els articles basats en estudis pendents de fer.

3. Analitza les afirmacions molt sorprenents amb escepticisme. De vegades, les notícies ens sorprenen perquè no tenim un coneixement molt profund del tema en qüestió.

4. Contrasta la informació. Fes una recerca i confirma si pots trobar-la a d'altres pàgines web o en d'altres mitjans.

5. No reenviïs o difonguis informació que no hagi estat analitzat críticament primer. No facis un repiulada ni reenviïs un missatge de WhatsApp sense haver revisat la informació.

Font: [5 consells per combatre les fake news científiques en temps de coronavirus](#). *El·lipse*. Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona (PRBB). 22 de juliol de 2020.

PER SABER-NE MÉS

- Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public: Mythbusters. OMS. 16 de juny de 2020.
- Zarocostas J. How to fight an infodemic. *The Lancet*. 2020; 395(10225):676.
- UN tackles 'infodemic' of misinformation and cybercrime in COVID-19 crisis. Nacions Unides.
- How social media can combat the coronavirus 'infodemic'. *MIT Technology Review*.
- Islam MS et al. COVID-19-Related Infodemic and Its Impact on Public Health: A Global Social Media Analysis. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*. Agost de 2020.

ISGlobal Institut de
Salut Global
Barcelona

Una iniciativa de:

 Fundació "la Caixa"

CLÍNIC
BARCELONA
Hospital Universitari

 UNIVERSITAT DE
BARCELONA

 Generalitat
de Catalunya

 GOBIERNO
DE ESPAÑA

 Parc
de Salut
MAR

 upf.
Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

 Ajuntament de
Barcelona